

על טוהרת הביכורים

פרשת 'כי תבוא' מתחילה בתיאור הטקס השמח של הבאת הביכורים, אך עד מהרה השמחה הופכת עצב. לפנינו פרשת ה"התוכחה". לפנינו שני דרכים: דרך הטוב והברכה וחלילה - דרך הקללה, ובמרכזה, הגלות על כל תופעותיו האיומות. רק בפרשה הבאה, 'נצבים', נתבשר על הגאולה מהגלות (דברים ל א-ד): "וְהָיָה כִּי יָבֹאוּ עֲלֶיךָ כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ... וְשָׁבַת עַד ה' אֶ-לֶהֱיָךְ... וְשָׁב ה' אֶ-לֶהֱיָךְ אֶת שְׁבוּתֶךָ... אִם יִהְיֶה נִדְחָךְ בְּקֶצֶה הַשָּׂמָיִם - מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ ה' אֶ-לֶהֱיָךְ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ". מפרשות אלו, הנקראות באלול, חודש התשובה, לומדים אנו שגם השיבה לארץ ישראל היא "תשובה", תשובתו הקולקטיבית של העם היהודי, הציונות.

בין פוביה לסכיזופרניה

מקובל לתפוס את התוכנית הציונות הקלאסית כניסיון לפתור את בעיית היהודים באירופה. מדינה יהודית תביא להיעלמות האנטישמיות. הטיב לבטא זאת יהודה לייב פינסקר כשזיהה את שנאת היהודים עם האימה וה"פוביה" שרוחות רפאים מעוררים. הקיום היהודי בגלות היא רוח רפאים מעין זאת, ורק כאשר היא תתלבש שוב בגוף, בקיום הפוליטי, במדינה, ה"פוביה" הזאת תיעלם. המציאות הטרגית של ימינו הפריכה את הפרוגנוזה הרפואית של פינסקר. האלט-נוי-אנטישמיות הרימה שוב את ראשיה הרבים והמפלצתיים. היא לא "פוביה" אלא סכיזופרניה פרנואידית מסוכנת המאיימת על כל העולם הטומן ברובו את ראשו בחול טבול בנפט.

ואנו? אנו נתונים לדאבונו במניה-דפרסיה. מניה – של מזרח תיכון חדש ודפרסיה בה מהדהדת שאלתו של אבנר (שמואל ב, ב כו): "הֲלִנְצַח תֵּאָכַל חֶרֶב?". דפרסיה כי שכחנו שציונות אין פירושה מקלט בטוח אלא חיים פוליטיים שיש בהם גם סיכונים, אך מחזירים ליהדות את הממדים שהלכו לאיבוד בגלות, ומעל לכולם את האפשרות להחזיק נשק ביד. באופן פרדוכסלי אנו קרובים יותר מבחינה קיומית למבשרי הציונות מאשר לציונות הקלאסית, שראו בפניהם לא תנועת בריחה, אלא מאבק לשחרור לאומי. מבשרי הציונות לימדו אותנו, שאכן ה'תוכחה' שבפרשתנו רואה את הגלות כעונש. אך משנשמעת בת קול הקוראת 'עלוי', חדלה הגלות להיות עונש, והפכה חטא. ומחטא הזה עלינו לחזור בתשובה קולקטיבית. הציונות איננה 'גורל', אלא

'ייעוד'. ואף כי היא אינה זהה עם חזון הגאולה, היא נולדה על ברכיו של חזון זה, ולדעתי, בברכתו.

תפילתו של מיצ'י סלב בן ויקטוריה

אחד הניסוחים החזקים ביותר לציונות זו מצאתי בספרו של ר' אהרון מרקוס, ה'חסידות'. מרקוס, ה"יקה" שהפך חסיד, מתאר שם את דמותו של ר' מנחם מנדל מרימנוב, דמות של רבי חסידי המקסימה ומרתקת אותי עד עצם היום הזה. ר' מנחם מנדל תמך בהתלהבות ביישוב ועמד בראש 'כולל גליציה', שעזר רבות ליהודי ארץ הקודש. שלא כמנהיגים חסידיים אחרים, תמך ר' מנחם מנדל בנפוליאון כי חשב שניצחונו תיצור הזדמנות חדשה לשחרור קולקטיבי של היהודים, וזאת למרות הסכנות הרוחניות שהיו טמונות ברוח החדשה. למאורעות הימים ההם הקדיש מרטין בובר את ספרו 'גוג ומגוג'. לנושא זה אחזור אי"ה בהזדמנות אחרת, כאן רוצה אני לקפוץ מ-1815 שנת מותו של ר' מנחם מנדל, ל-1883. ר' אהרון מרקוס ביקר אז ברימנוב, והיה עד לבואו של הנסיך הפולני דרובסקי, מלוחמי המרד הפולני הכושל ב-1830. כשהנסיך היה ילד בן 8, חלה במחלה אנושה, והרופאים לא יכלו לה. אמו הקתולית הלכה אל הרבי שהתפלל בעדו. אדלג כאן על הפרטים המרתקים ואוסיף רק שהילד נרפא ובשיבתו, 70 שנה מאוחר יותר, הוא חוזר להשתטח על קברו של הרבי, בו השאיר פתק. ר' אהרון מרקוס מוסר לנו את מה שהיה כתוב בו: "התפללו נשמות אברהם, יצחק ויעקב בעד נשמתו של מנדל המנוח. ואתה מנדל, אם נצבת כבר לפני כסא הכבוד, התפלל בעד העמים המדוכאים ישראל ופולין, התפלל בעדי, בעד ילדי ונכדי. מיצ'י סלב דרובסקי בן ויקטוריה".

תפילה זאת מהדהדת בזיכרוני כבר חמישים שנה. היא עדיין מרגשת אותי: "רבי, התפלל בעד העמים המדוכאים", אך בה בעת קשה לי להשלים אתה. פולין וישראל! פולין! המשתחררת מהצארים, אך חוקיה רוויים באנטישמיות. היא השתחררה מהנאצים וביטאה את יחסה לשארית הפליטה בפוגרום בקילצה ב-1946, ואף את המצבה שהוקמה לזכר קורבנות פוגרום זה היא הרסה. אינני יכול שלא להתפלל יחד עם מיצ'י סלב בן ויקטוריה כדי שהפעם יהיה זה שחרור אמיתי. אך למדנו מכך שעמים מדוכאים יכולים להפוך למדכאים, ומאבק לשחרור לאומי - לעוול ודיכוי חדש.

ואני שומע קול נוסף. ואתה, הציוני? אכן, חייבת הייתה הציונות להילחם בכל המלחמות האפשריות. ועתה נתונים אנו במלחמה נוספת, מלחמה קשה על השפה. כמטבעות, גם המילים נשחקות, עוברות פיחות ואף מוצאות מהמחזור. אולם, מאיים עליהן סכנה חמורה יותר,

הזיוף, עליו עמד ג'ורג' אורוול ב-"1984". על כל הפשעים תכסה השפה ורבים חללים הפילה. מלחמה היא שלום, וציונות – גזענות. השפה נמכרת לזנות על ידי אנשים חסרי מעצורים המופיעים בפנינו הדורים בלבושיהם הסמנטיים ובבשמי הרטוריקה, כשהם מכסים על ריקבון הפנימי אותו הם משליכים על יריביהם. כמו בסכיזופרניה המציאות הופכת משנית. המילים יוצרות מציאות אלטרנטיבית מדומה, והיא הופכת למסוכנת ביותר כאשר הסכיזופרן מתחיל לראות תמונות ושומע קולות ומעצבם בטלביזיה ובקולנוע למציאות מטורפת – נוסח "ג'יין ג'יין" - הפוגעת בי, אך לא מאפשרת לו להגיע לידי פתרון ריאליסטי של הבעיות.

מיצ'סלב בן ויקטוריה! אין בארץ ישראל היום, מדכאים ומדוכאים. יש כאן שני אחים סיאמיים, ולהם שתי רגליים ושתי ידיים, אך שתי לבבות ושני ראשים. ואולי לא מאוחר לפנות שוב לתאום שלי. אולי ניתן לעשות ניתוח, בו כל אחד ישחרר את לבו וראשו, אך יישאר עם יד אחת ורגל אחת. לשני התאומים תהיה אז עצמאות. אולם, האם עצמאות היא חופש לעשות לינץ' בישראלים הטועים בדרך ונכנסים לכפר פלשתינאי? האמנם סדום ראויה לעצמאות? הניתוח יהיה אפשרי, אך ורק בתנאי שלא תנצל את השחרור כדי להוציא שוב את החרב מנדנה. לא ב"כיבוש" האשמה, אלא בסירובך להכיר בקיום אחיך התאום, סירוב שקדם ל"כיבוש".

אתה מצביע על הר הבית ואומר: "לא היה כאן אף פעם בית מקדש יהודי", וממשיך להרוס את שרידי מקדשי. הצורך שלך להכחיש את נוכחותי בעבר, היא מחמאה לחשיבותה של ההיסטוריה, וההכרה החשובה ביותר בזכויותי שלי. אילו היה שם מקדש, לא אל ארץ נוכריה חזרתי. ואכן, היה שם מקדש, מש"ל. אל המקדש הזה עליתי כדי להביא ביכורים "מִרְאשִׁית כָּל פְּרִי הָאֲדָמָה". למדתי אז מטקס הביכורים, את המצווה להקדיש את הראשית לה', כלומר לשמור על טוהרת ההתחלה של כל מפעל חדש בייחוד אם הוא בא לתקן עולם. כך הסתאבו המהפכה הצרפתית והרוסית, מאבקי שחרור הפכו למלחמות אחים, והחרות הורסת לעינינו את אפריקה. הביכורים נטמאו וחוללו. לא רק עלינו נאמרה התוכחה אלא על כל האנושות כולה. האינך רואה אחי הסיאמי, שגם עבורך מתקתק השעון. הנשורת רדיואקטיבית מאיראן הקדושה תעצר בדיוק בקו הירוק? האם לא ייתכן שאחת הפצצות אליהן אתה מייחל תיפול במקרה על הר הבית ותחזיר אותו לרשות השועלים והתנים הראויים להחזיק בו יותר מבני האדם? האם באמת רוצה אתה לשתות את קובעת כוס התרעלה עד סופה?